

GRAD PRI ŠMIEHELU POD NANOSOM

REZULTATI ZAŠČITNIH IZKOPAVANJ

MEHTILDA URLEB

Inštitut za raziskovanje krasa ZRC SAZU, Titov trg 2, YU - 66230 Postojna

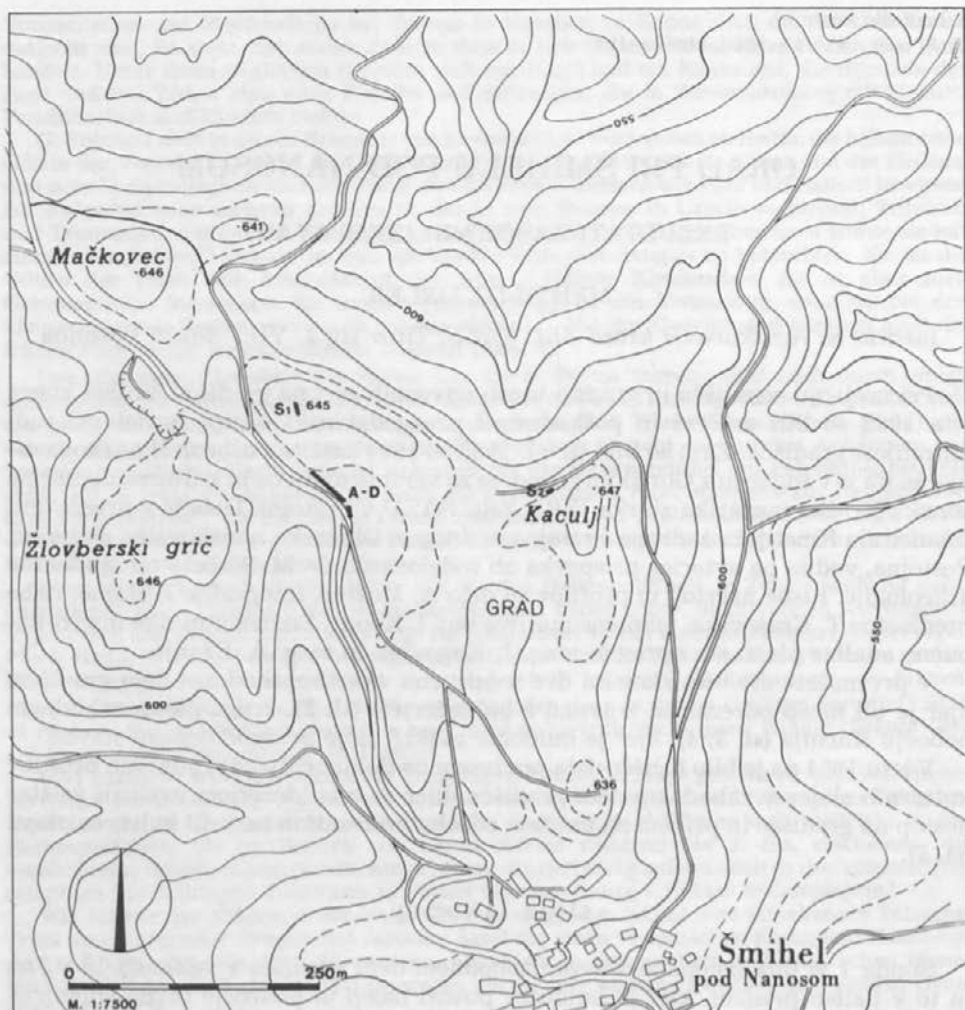
Pri urejanju zemljišča in gradnji novih dovoznih cest na gradišču Šmihel konec leta 1982 so bili uničeni in poškodovani prazgodovinski nasipi in deloma tudi notranjost gradišča. Zato so bila tu v l. 1983 in 1984 zaščitna arheološka izkopavanja, ki jih je v soglasju z Goriškim zavodom za varstvo naravne in kulturne dediščine izvedla Kraška muzejska zbirka IZRK ZRC SAZU v Postojni. Dela je v prvem letu financirala Kmetijska zadruga Postojna, v drugem Občinska raziskovalna skupnost Postojna, vodila pa avtorica prispevka ob sodelovanju dr. M. Slabeta ter študentov arheologije. Risbe načrtov in profilov so delo A. Možine, fotografije J. Hajne, risbe predmetov T. Krasovske, tehnične meritve ing. I. Kende. Sedimentološke in geo-ke-mične analize plasti sta opravila mag. J. Kogovšek in mag. A. Kranjc.

V prvem letu sta bili izkopani dve sondi: ena v severozahodnem delu gradišča, kjer je bil nasip odrezan in zravnal z buldožerjem (sl. 2), druga pa na zahodnem pobočju Kaculja (sl. 3, 4), kjer je buldožer razkril sloje prazgodovinske stavbe.

V letu 1984 pa je bilo težišče dela predvsem na dokumentiranju odkritih profilov kulturnih slojev v zahodnem delu gradišča, kjer so z buldožerjem razširili že star dostop na gradišče in pri tem na daljšem odseku prerezali in razkrili kulturne plasti (sl. 5).

Opis izkopov

Sonda 1 je bila izkopana v severozahodnem delu gradišča v velikosti 14 × 2 m, in to v tistem predelu, kjer je buldožer posnel nasip in področje ravno splaniral. Namen sondiranja na tem mestu je bil prvenstveno ugotoviti, ali je tu kaj ostalin nasipa, saj ga na površju ni bilo več videti. Na vzhodnem profilu (pril. 1) se je v južnem delu sonde ohranila do x 1,2 plast ruše s humusom (plast 1), od tu naprej pa je do x 5,5 že plast temnejše zemlje z drobnim kamenjem (plast 2), ki se nad nasipom konča. Od tu naprej je le še kamnito nasutje manjših in srednjih pa tudi večjih kamnov brez zemlje, ki se proti severu debeli (plast 9); na x 10 je doseglo debelino 0,76 m. Ta sloj je segal vse do konca sonde, ki je bila izkopana do roba hriba. Že malo pred koncem sonde je to kamenje zrahljano še od buldožerja, kar kaže, da ruševina nasipa ni več intaktna. Plasti 1 in 2 sledi v osrednjem delu sonde od x 1,6 do 8,7 plast svetlo rjave zemlje s kamenjem (plast 3), v kateri se dobro vidi nasip z notranjo fronto (x 4,7 do 5,8) iz kompaktno grajenih apnenčastih blokov ter od x 5,9 do 8,7 sloj manj kompaktnih blokov kamna, kar ustreza notranjosti nasipa. Na x 8,8 do 9,5 je bil med kamenjem opazen ovalen vkop za lesen kol, saj je bil ob robu tanjši sloj temno rjave zemlje. Pod vkopom in rjavo zemljo (plast 10) je bil na tem mestu že svetlo rumen peščen sloj (plast 6). Globlje izkop tu ni segal.

Sl. 1: Grad pri Šmihelu pod Nanosom. Načrt gradišča z vrisanimi sondami in profili, izkopanimi l. 1983 in 1984.

Abb. 1: Grad bei Šmihel unter dem Nanos. Ringwallplan mit den in den Jahren 1983 und 1984 ausgegrabenen eingezeichneten Schnitten und Profilen.

Je pa pod njim pričakovati ilovnat sloj (plast 5), kot je to na notranji strani nasipa na $x = -1,8$ do $1,8$. Na notranji strani nasipa, med $x = 2,75$ do $4,7$, je bilo več blokov apnenca, ki so se bodisi podrli s fronte nasipa, saj so posamični, ni pa izključeno, da so služili tudi za podporo nasipu ali pa za tlakovano pot ob nasipu. Proti jugu jih je vedno manj in končno izginejo. Na $x = 3,6$ do $1,8$ je še pas rjave ilovnate zemlje (plast 4), ki se izklini. V tem sloju je bilo nekaj več keramke kot v prejšnjih. Pod njim pa je bil že sloj svetlejšje sterilne ilovice (plast 5). Južni del vzhodnega profila sonde, to je notranje strani nasipa, je bolj raznolik. Na $x = 1,8$ se obe plasti svetlo in temno rjave zemlje (plast 3 in 4) izklinita. Zgornja svetlejša plast 3 se nadaljuje v

plasti manjših kamnov (plast 7) do konca sonde. Pod njo je bil na x 2 do -1,8 tanjši svetlo rumen peščen sloj (plast 6), ki je bil tudi na zunanji strani nasipa v severnem delu profila, med x 8,8 do 10,3, kjer izkop ni segel pod to plast. V južnem delu sonde je peščenemu sloju 6 sledila plast svetlo rjave kompaktne sterilne ilovice, ki se je končala na x -1,9, malo pred peščenim slojem, kjer se je začnela ruševinska plast stavbe (plast 8), ki ni bila izkopana do sterilne podlage. V tem sloju je bilo nekaj več keramike (t. 1: 1, 3, 4, 6).

Stratigrafija nasipa je narekovala posnemanje plasti po planumih, med katerimi je bilo malo globinske razlike. Planum 1 in 2 je zajel v glavnem nasutje, zrahljano še od buldožerja, v planumu 3 in 4 pa je nasutje nasipa že več ali manj intaktno. Planum 4 (pril. 1) v osrednjem delu kaže kamnito nasutje – nasip v širini 4 m (x 4,7 do 8,7), ki je imel dobro ohranjeno notranjo fronto na x 4,7 do 5,8. Sestavljena je bila iz večjih blokov apnenca in predstavlja v bistvu trdno grajen suh zid, širok povprečno 1 m. Notranjost nasipa je bila izpolnjena z večjimi in manjšimi kamni apnenca, med katerimi je bilo še vedno nekaj svetlejše rjave zemlje (plast 3). Na x 8,7 je bilo konec nasipa, od tu naprej do x 10,2 (od x 10,2 do 12 se ni več poglobljala izkop) je svetlo rumen peščen sloj (plast 6), ki je segal delno še pod nasip. Omeniti je treba, da je bil ta sloj na notranji strani nasipa na x 0 do 1,40 že v planumu 3. v planumu 4 pa mu je tu sledil v vzhodni polovici sonde sloj svetlejše sterilne ilovice (plast 5), ki je segal do bližine notranje fronte nasipa (x 4). Na njem pa so ležali skupaj in posamično kamni, za katere ni povsem gotovo, ali sodijo k nasipu kot opora ali kot tlakovana pot ob njem. V zahodni polovici sonde x 2,2 do -1 pa je

Sl. 2: Grad pri Šmihelu pod Nanosom. Pogled na razrit nasip, kjer je bila izkopana sonda 1.

Abb. 2: Grad bei Šmihel unter dem Nanos. Blick auf den zerwühlten Wall, worin Schnitt 1 ausgegraben wurde.

bil sloj temno rjave ilovice (plast 14) z nekaj več keramike (t. 1: 18). Skrajni južni del sonde x 0 do -2 pa v tem planumu izkazuje še ruševinsko plast stavbe (plast 8), v kateri je bilo nekaj več keramike (t. 1: 1-6). V zahodnem delu je tu še del temnorjave ilovnate plasti s keramiko (t. 1: 7). Po vsej verjetnosti sodita plasti 8 in 14 k stavbi, ki jo je treba obravnavati ločeno od nasipa.

Sonda 2 je bila na zahodnem pobočju Kaculja, kjer so v pobočje hriba razširili staro cesto na gradišče (sl. 1, 3, 4). Izkop ni bila sonda v pravem pomenu besede, ker je poseg zajel predvsem čiščenje in ravnanje odkritega profila kulturnih slojev v dolžini 8,2 m in povprečni višini 1,8 m (opis plasti glej pri pril. 2). Keramične najdbe so predvsem iz plasti 6 (t. 1: 8-9, 11-12) in plasti 8 (t. 1: 13-14); niso ravno obilne, po obliki gre za starohalštatsko naselbinsko keramiko.

Posegi v letu 1984 so bili usmerjeni predvsem v dokumentacijo odkritih kulturnih slojev na zahodni strani gradišča, izkopi so bili predvsem očiščevalnega značaja. Ker niso potekali v ravni črti, smo jih označili s sondo A ter profili A 1, A 2, B, C in D; med njimi so krajši presledki (sl. 5).

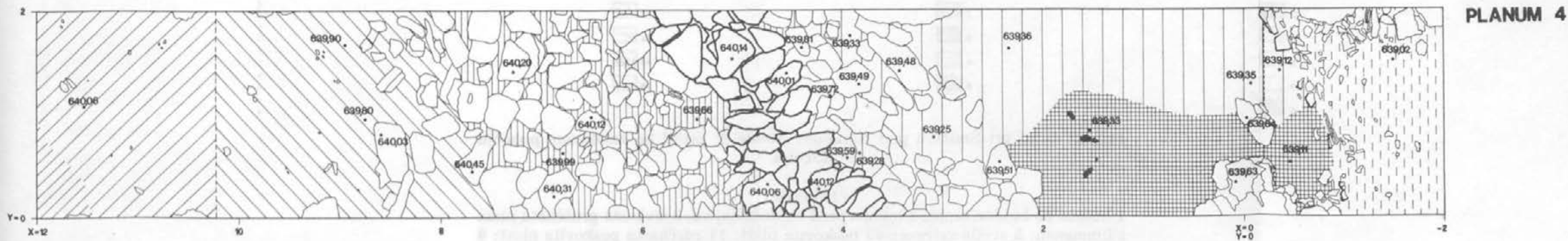
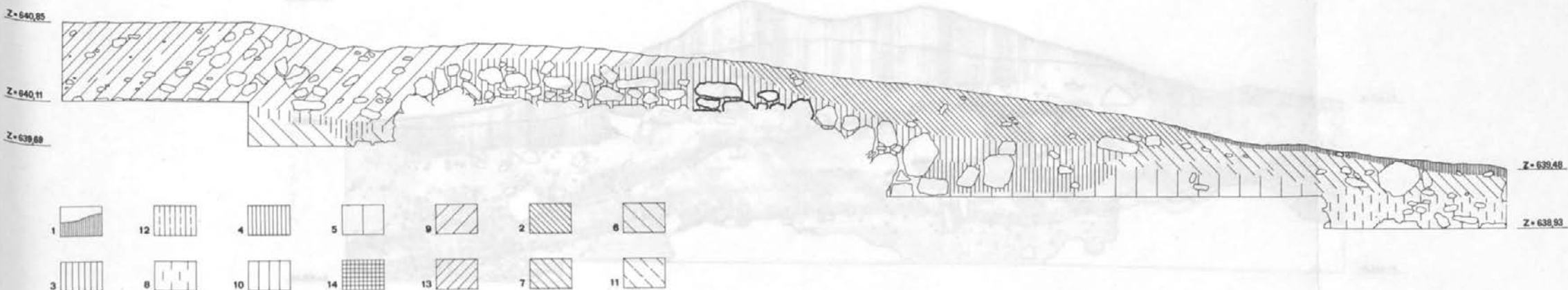
Sonda A je bila izkopana na mestu, kjer se začno na severu odkriti kulturni sloji. Od tu naprej proti severu je bilo površje tudi razrito, vendar kulturni sloji tam niso bili več ohranjeni. Proti jugu, torej na zahodni strani gradišča, je bil odkrit profil v dolžini 38,60 m. Kompleks sonde A v velikosti 3,6 × 2 m je zajel očiščevalna dela. Tu se je ohranila spodnja plast zvečine apnenčastih kamnov v širini 0,8 do 1,2 m, ki so bili položeni na ilovnato podlago (sl. 6). Po vsej verjetnosti je to ostanek notranje strani nasipa, ki je obdajal gradišče na zahodni strani. Kamnom je nato še moč slediti v razkitem profilu proti jugu v dolžini 9 m, kjer jih ni več, ker se je na mesto vrezala cesta. Morda kaže na ostanke nasipa še plast kamnov v profilu A 1 (pril. 3). Najdb v sondi skoroda ni bilo, le drobci keramike.

Profil A 1 je bil posnet v dolžini 2,8 m devet metrov južno od sonde A (sl. 5 in pril. 3). Pod debelo humozno plastjo (plast 1) je bil debelejši sloj rjave zemlje (plast 2), v katerem je bilo še nekaj večjih kamnov, ki utegnejo biti ostanek nasipa. Keramičnih najdb v tem sloju ni bilo, pač pa jih je bilo več v naslednjem sloju (plast 3) svetlejšje rjeve zemlje, ki je debelejši še v profilu A 2 (t. 1: 15-20, 23-24). Temu sloju je sledil primarni humus (plast 5), kjer je pri vrhu bilo še malo fragmentov keramike, sicer pa je sterilen in pod njim preperela zemlja s peskom in razpadajočim dolomitom (plast 6).

Profil A 2 se nadaljuje proti jugu od profila A 1 v dolžini 4,8 m (pril. 3); med obema je ostal neprekopan del v dolžini 0,75 m. V njem se nadaljujejo plasti iz profila A 1 (plasti 1, 2 in 3). Pod plastjo 3 pa se pojavi že nova plast 4, ki jo je sestavljala droban pesek in ki se je nato nadaljevala v profilu B. Keramične najdbe v tem profilu so bile bolj skromne.

Profil B se je nadaljeval približno 1 m južneje od profila A 2 v dolžini 6 m, ne več v ravni črti s prejšnjima profiloma, ampak se lomi (sl. 5 in pril. 3). Pod debelejšo humozno plastjo 1 je tu še vedno plast 2 rjave zemlje s kamni, pod njo pa svetlejša plast 3 rjave zemlje, ki pa je segala samo do polovice profila, kjer je izginila. V njej je bilo tudi največ keramike (t. 2: 1-4, 6-7, 8, 11). Na enem delu profila je bil med plastema 2 in 3 že peščen pas (plast 4), ki ju je razmejeval. Tako so se zgornje plasti severnega dela profila kar ujemale s profilom A 2, spodnje plasti (plast 7) pa so drugačne. Ob skrajnem južnem delu profila ob zidu profila C je bil globlji vkop (0,90 m) s temno rjavo ilovnato zemljo, ki je segala po vsej dolžini profila nad primarnim humusom (plast 5), na razdalji med x 0 do 5 pa je bila večkrat razdeljena s peščenimi pasovi. Po ugotovitvah geologa dr. R. Gospodariča peščeni pasovi v taki zemlji niso naravnega izvora, ampak umetna tvorba. Najdbe v plasti 7 so bile

X=12 10 8 6 4 2 0 -2
 Y 2 2 2 2 2 2 2 -2 **VZHODNI PROFIL**

Pril. 1: Grad pri Šmihelu pod Nanosom. Sonda 1: vzhodni profil in planum 4.

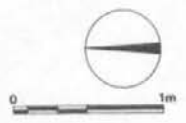
Beil. 1: Grad bei Šmihel unter dem Nanos. Schnitt 1: Ostprofil und Planum 4.

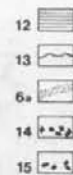
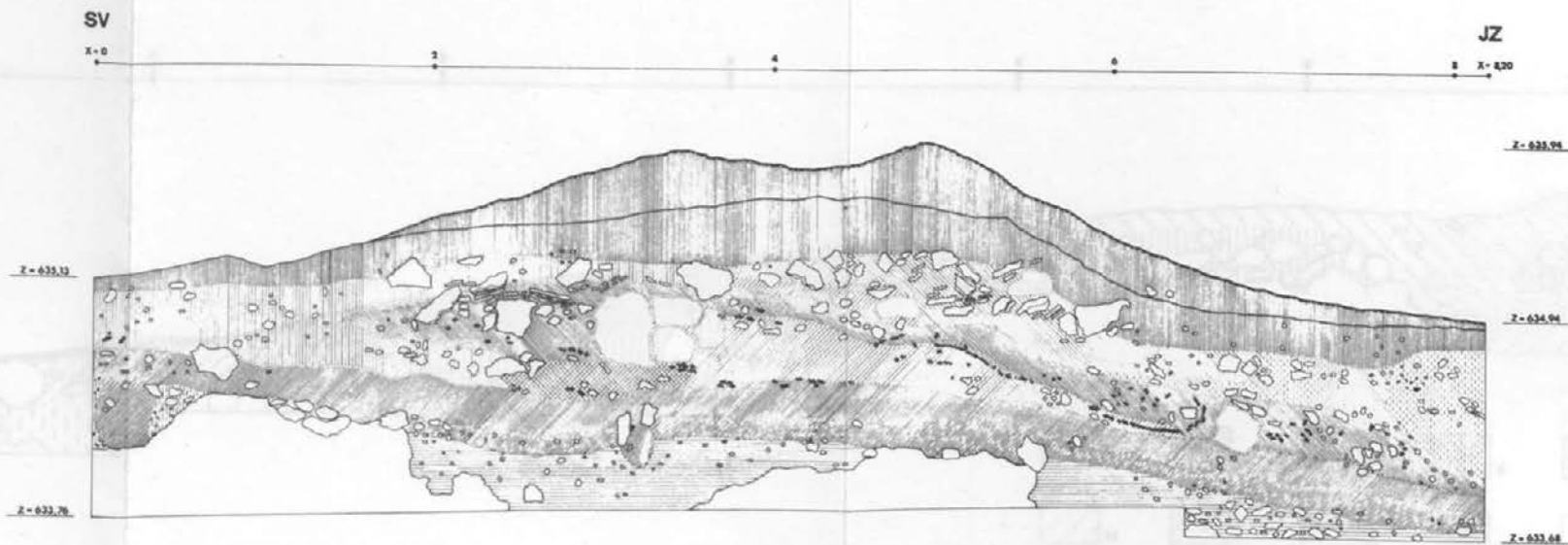
Legenda:

- 1 ruša; 3 svetlo rjava zemlja med kamenjem; 12 vkopana jama; 8 ruševinska plast stavbe; 4 rjava ilovnata plast-kulturna plast; 10 temno rjava zemlja s kamenjem; 5 sterilna ilovica; 14 temno rjava ilovnata plast-kulturna plast; 13 humus po buldožiranju; 9 kamnito nasutje; 2 nasutje s temno zemljo in kamenjem; 7 plast manjših kamnov; 6 peščena plast s kamenjem; 11 plast peska, pomešanega z zemljo.

Legende:

- 1 Grasnarbe; 3 hellbraune Erde zwischen den Steinen; 12 eingegrabene Grube; 8 Trümmerschicht eines Gebäudes; 4 braune Lehmschicht-Kulturschicht; 10 dunkelbraune Erde mit Steinen; 5 steriler Lehm; 14 dunkelbraune Lehmschicht-Kulturschicht; 13 Humus nach dem Planieren mit dem Bulldozer; 9 Steinaufschüttung; 2 Aufschüttung mit dunkler Erde und Steinen; 7 Schicht kleinerer Steine; 6 Sandschicht mit Steinen; 11 Schicht aus mit Erde vermishtem Sand.

0 1m

Pril. 2: Grad pri Šmihelu pod Nanosom. Sonda 2: profil na zahodnem pobočju Kaculja.

Legenda:

1 humus po buldožiranju; 2 humus pred buldožiranjem; 3 sivkasta gruščnata plast s humusom; 5 svetla zelenorjava peskovita plast; 11 rdečkasta peskovita plast; 9 primarni humus; 10 primarni humus s peskom; 7 oranžna peskovita plast; 6 rjava ilovnata plast; 4 lapornata plast; 8 sivorjava plast; 12 sterilna ilovica; 13 živa skala; 6 a plast oranžne ilovice; 14 žganina; 15 keramika.

Beil. 2: Grad bei Šmihel unter dem Nanos. Schnitt 2: Profil auf dem Westhang des Kaculj.

Legende:

1 Humus nach dem Planieren mit dem Bulldozer; 2 Humus vor dem Planieren mit dem Bulldozer; 3. graue Schotterschicht mit Humus; 5 helle grün-braune Sandschicht; 11 rötliche Sandschicht; 9 primärer Humus; 10 primärer Humus mit Sand; 7 orangefarbene Sandschicht; 6 braune Lehmschicht; 4 Mergelschicht; 8 graubraune Schicht; 12 steriler Lehm; 13 gewachsener Felsen; 6 a Schicht orangefarbenen Lehms; 14 Brandreste; 15 Keramik.

redke (t. 2: 5, 7, 9–10), zanimiv pa je fragment ustja (t. 2: 5), ki je bil najden v tej plasti na globini 1,1 m pri x 3,2.

Profil C, dolg 11,5 m, se je nadaljeval strnjeno od profila B proti jugu. Pomaknjen pa je bil za približno 0,6 m naprej proti zunanjemu robu gradišča, ker je cesta tu napravila lok (sl. 5 in pril. 4). Na začetku profila je bil odkrit del suhega zidu iz masivnih blokov apnenca na straneh, v sredi pa so bili manjši kamni. Širok je bil 1,9, v višino je bil ohranjen okrog 1 m, stal pa je na temni ilovnati podlagi, kakršna je plast 7. Od zidu naprej je bil pod rušo do x 12,6, to je več kot na polovici profila, ruševinski sloj (plast 13) večjih in manjših kamnov z zelo malo zemlje. Segal je vse do sterilne plasti 6, ki jo je tvorila tu rjava preperela zemlja s peskom. Primarnega humusa v tem delu profila ni bilo več, ker je bil najbrž že odstranjen ob gradnji zidu ali pa cestišča ob njem. Najdbe keramike so bile v ruševinski plasti 13, in to bolj redke in atipičnih oblik (t. 2: 12–19). V južnem delu profila od x 12,6 do konca pa je bila pod humozno plastjo rjava zemlja s kamenjem, kakršna je bila že v prof. A 1, A 2 in B; to je plast 2. V njej so bile zelo redke najdbe fragmentov keramike. Tej plasti pa je sledila povsem sterilna plast rumene ilovice (plast 8), ki je bila sem prinesena na primarni humus od drugod. Pod plastjo 5 je bila podobna plast sterilne preperete zemlje in peska (plast 6). Te plasti od x 12,6 so se nato nadaljevale v severnem delu profila D.

Profil D je bil odkopan v dolžini 9,8 m na najbolj južno ležečem delu, do koder je bil posnet breg ob širjenju ceste na gradišču (sl. 5 in pril. 4). Med profilom C in D je ostal neodkopen del v dolžini 1 m, ker je bil profil D v primerjavi s profilom C nekoliko premaknjen proti zunanjemu robu. Pod humozno plastjo 1 se je po vsej

Sl. 3: Grad pri Šmihelu pod Nanosom. Od buldožerja razkriti profili na Kaculju.

Abb. 3: Grad bei Šmihel unter dem Nanos. Die vom Bulldozer aufgedeckten Profile auf dem Kaculj.

Sl. 4: Grad pri Šmihelu pod Nanosom. Odkrit profil na zahodnem pobočju Kaculja (sonda 2) pred odkopom.

Abb. 4: Grad bei Šmihel unter dem Nanos. Aufgedecktes Profil auf dem Westhang des Kaculj (Schnitt 2) vor der Abgrabung.

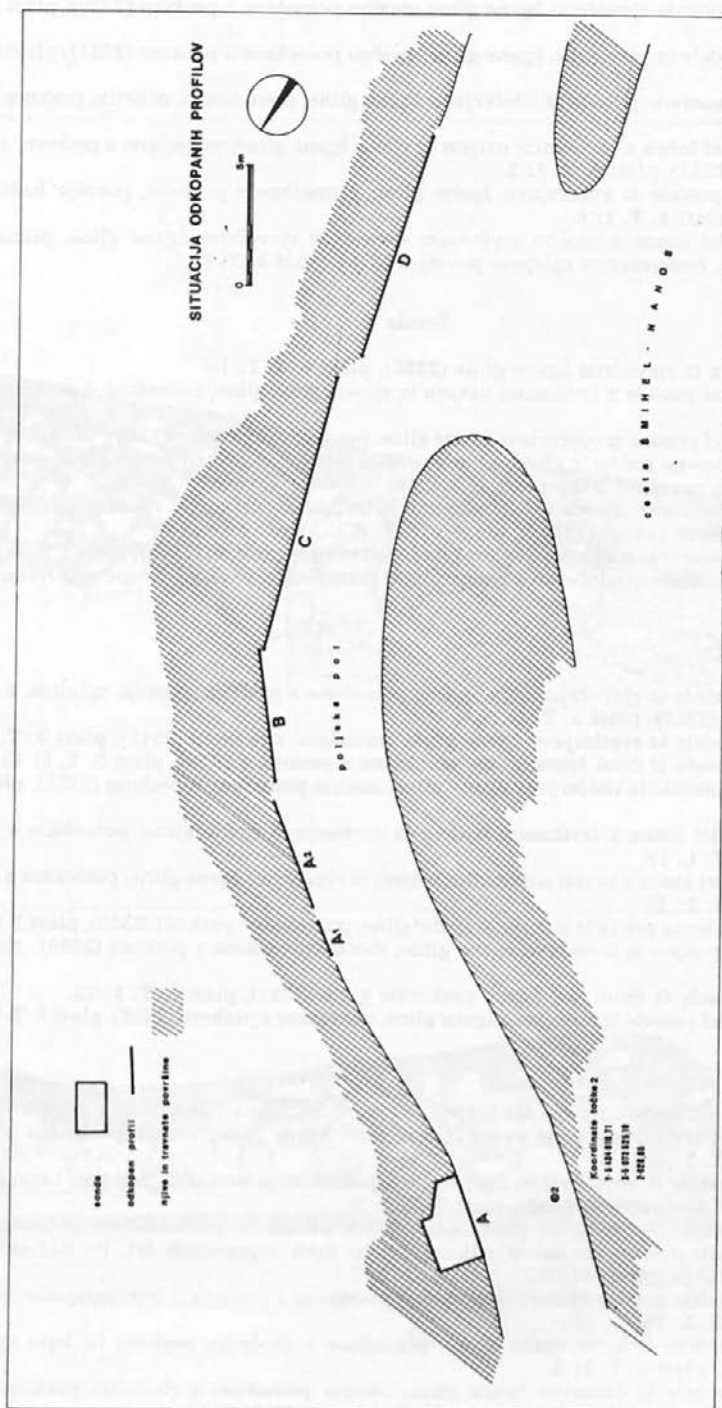
dolžini profila nadaljevala plast 2 iz profila C. Med x 4,4 do 6,7 sta bili vkopani v sterilni fliš (plast 12) dve jami, ločeni med seboj pri dnu z nižjim flišnim grebenom. Dno prve na x 4,9 je bilo klinasto zaključeno, druge, na x 6,3, pa bolj ovalne oblike. Obe sta bili izkopani po vsej verjetnosti za lesene podpornike, od katerih se ni ohranilo ničesar. Ves vkop je bil namreč zapolnjen s plastjo 2. Med x 5,8 do 6,6 je bila vmes še ca. 60 cm debela rumeno rjava peščena plast 10, ob severnem robu vkopa na x 4,4 do 3,2 pa še ostanki peščene plasti 4. Keramike je bilo v plasti 2 izredno malo. Sterilno dno je pod plastjo 2 tvoril v južnem delu profila zeleno rumen kompakten pesek – fliš. V severnem delu profila je bila pod plastjo 2 sterilna rumena ilovica (plast 8), ki je bila sem prinesena na primarni humus (plast 5) od drugod. Pod njim je bila v večjem delu profila sterilna ilovica (plast 9).

Profil D daje skupaj s profilom C od x 12,6 do konca x 17,5 v plasteh enovito sliko, po kateri moremo sklepati, da gre za ostanke prazgodovinske stavbe (po vsej verjetnosti za obrobe, ker so bili kulturni ostanki izredno skromni), dolge 9,3 m (od x 12,6 kjer se je pričlenjala plast prinesene ilovice v profilu C do x 4,4 v profilu D, kjer so bili ostanki vkopov za podpornike).

Katalog najdb

Sonda 1

1. Zgornji del masivne posode s pošev izvihanim robom iz rdečerrjavo do črno žgane gline, močno pomešane z debelim peskom (2329), plast 3. T. 1: 5.

Sl. 5: Grad pri Šmihelu pod Nanosom. Situacija odkopanih profilov A-D.
Abb. 5: Grad bei Šmihel unter dem Nanos. Situation der abgegrabenen Profile A-D.

2. Ustje skodele iz rjavočrno žgane glin, močno pomešane s peskom (2330), plast 8-hiša. **T. 1:** 3.
3. Ustje skodele iz rjavočrno žgane glin, močno pomešane s peskom (2331), plast 8-hiša. **T. 1:** 4.
4. Del dna masivne posode iz rdečerjavo žgane glin, pomešane z debelim peskom (2332), plast 14. **T. 1:** 7.
5. Zgornji del lonca z izvihanim ustjem iz rjavo žgane glin, pomešane s peskom, zunanje površje gladko (2333), plast 8. **T. 1:** 2.
6. Del dna posode iz rdečerjavo žgane glin, pomešane s peskom, površje kaže znake glajenja (2334), plast 8. **T. 1:** 6.
7. Zgornji del lonca z močno izvihanim ustjem iz rjavočrno žgane glin, pomešane z drobnim peskom, enakomerno zgajeno površje (2335), plast 8. **T. 1:** 1.

Sonda 2

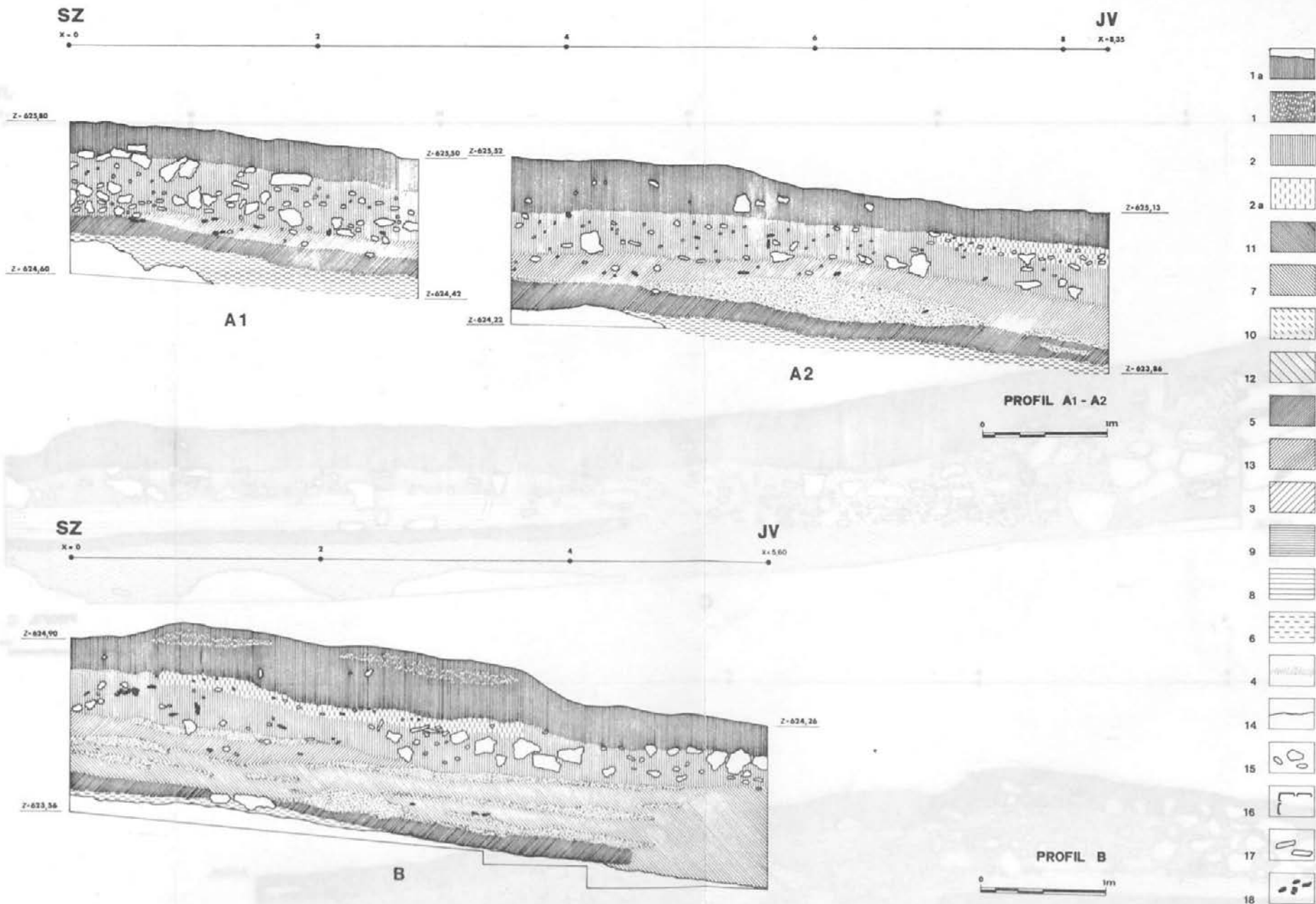
8. Del ražnja iz rjavočrno žgane glin (2338), plast 6. **T. 1:** 10.
9. Zgornji del posode z izvihanim ustjem iz rjavo žgane glin, pomešane s peskom (2339), plast 6. **T. 1:** 11.
10. Zgornji del posode iz rdečerjavo žgane glin, pomešane s peskom (2340), plast 6. **T. 1:** 12.
11. Del masivnega ročaja z globljo kaneluro v sredi iz črnorjavo žgane glin, pomešane s peskom, zgajeno površje (2341), plast 6. **T. 1:** 9.
12. Zgornji del večje posode z odebelenim in izvihanim ustjem iz rdečerjavo žgane glin, pomešane z drobnim peskom (2343), plast 6. **T. 1:** 8.
13. Del dna posode iz rdečerjavo žgane glin, pomešane s peskom (2344), plast 8. **T. 1:** 13.
14. Del dna posode iz rdečerjavo žgane glin, pomešane s peskom, hrapavo površje (2346), plast 8. **T. 1:** 14.

Profil A 1:

15. Ustje skodele iz rjavočrno žgane glin, pomešane s peskom, površje zgajeno z ostanki črnega premaza (2348), plast 3. **T. 1:** 16.
16. Ustje skodele iz svetlorjavo žgane glin, pomešane s peskom (2349), plast 3. **T. 1:** 17.
17. Ustje skodele iz črno žgane glin, pomešane s peskom (2350), plast 3. **T. 1:** 15.
18. Del dna posode iz rdečerjavo žgane glin, močno pomešane s peskom (2351), plast 3. **T. 1:** 21.
19. Zgornji del lonca z izvihanim ustjem iz svetlorjavo žgane glin, pomešane s peskom (2352), plast 3. **T. 1:** 19.
20. Zgornji del lonca z ravno odrezanim ustjem iz rjavočrno žgane glin, pomešane s peskom (2353), plast 3. **T. 1:** 18.
21. Dva fragmenta pekve iz sivorjavo žgane glin, pomešane s peskom (2355), plast 3. **T. 1:** 20.
22. Del dna posode iz sivorjavo žgane glin, močno pomešane s peskom (2356), plast 3. **T. 1:** 22.
23. Ustje posode iz črnorjavo žgane peskovite glin (2357), plast 3. **T. 1:** 23.
24. Zgornji del posode iz črnorjavo žgane glin, pomešane s peskom (2358), plast 3. **T. 1:** 24.

Profil B:

25. Zgornji del lonca z izvihanim ustjem iz rjavočrno žgane glin (2360), plast 3. **T. 2:** 3.
26. Fragment izvihanega ustja lonca iz rjavočrno žgane glin, močno pomešane s peskom (2361), plast 3. **T. 2:** 4.
27. Ustje skodele iz svetlo rjavo žgane glin, pomešane z drobnim peskom. Lepo zgajeno površje s sledovi fasetiranja (2362), plast 7. **T. 2:** 7.
28. Ustje skodele iz črno žgane glin, malo mešane z drobnim peskom. Površje fino zgajeno, pod robom globlje vrezan ornament trikotnikov in dveh vzporednih črt. Po fini izdelavi se razlikuje od drugega gradiva (2363), plast 7. **T. 2:** 5.
29. Ustje skodele iz črno žgane glin, močno pomešane s peskom, z lepo zgajenim površjem (2364), plast 7. **T. 2:** 10.
30. Ustje skodele iz črno žgane glin, pomešane z drobnim peskom in lepo zgajenim površjem (2365), plast 3. **T. 2:** 8.
31. Ustje skodele iz črnosivo žgane glin, močno pomešane z drobnim peskom, z lepo zgajenim površjem in sledovi fasetiranja (2366), plast 7. **T. 2:** 9.

Pril. 3 in 4: Grad pri Šmihelu pod Nanosom. Profili A1-A2, B-C in D.

Legenda:

1 ruša z rjavim humusom; 1a sivorjav humus; 2 rjava zemlja s kamni; 2a rjava gruščnata zemlja; 11 rjava zemlja med kamenjem v zidu; 7 temno rjava ilovnata zemlja; 10 rumenorjav peščen vkop; 12 sterilna plast – fliš; 5 primarni humus; 3 rjava zemlja; 13 ruševinska plast ob zidu; 9 sterilna plast – rumena ilovica; 8 rumena ilovnata plast – izkop sterilne ilovice; 6 sterilna plast – rjava preperela zemlja s peskom; 4 peščeni vložki; 14 sterilna plast – dolomit; 15 kamni; 16 zid; 17 lapornate plošče; 18 keramika.

Beil. 3 und 4: Grad bei Šmihel unter dem Nanos. Die Profile A1-A2, B-C und D.

Legende:

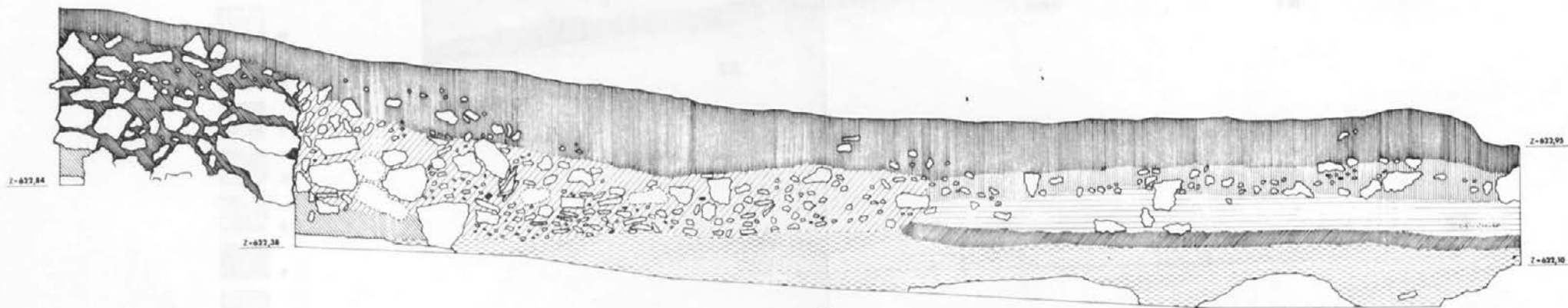
1 Grasnarbe mit braunem Humus; 1a graubrauner Humus; 2 braune Erde mit Steinen; 2a braune schotterige Erde; 11 braune Erde zwischen den Steinen in der Mauer; 7 dunkelbraune lehmige Erde; 10 gelb-braune sandige Eingrabung; 12 sterile Schicht – Flysch; 5 primärer Humus; 3 braune Erde; 13 Trümmerschicht an der Mauer; 9 sterile Schicht – gelber Lehm; 8 gelbe Lehmschicht – Aushub sterilen Lehms; 6 sterile Schicht – braune vermoderte Erde mit Sand; 4 Sandeinlagen; 14 sterile Schicht – Dolomit; 15 Steine; 16 Mauer; 17 Mergelplatten; 18 Keramik.

SZ

JV

X = 17,90

Z-627,84

Z-627,38

Z-622,95

Z-622,30

C

PROFIL C

SZ

JV

X = 9,80

Z-633,09

Z-621,75

Z-621,40

Z-621,40

D

PROFIL D

12
1
2
24
11
7
10
12
5
13
3
9
8
6
4
14
15
16
17
18

32. Ustje skodele iz črno-rjavo žgane glin, malo mešane z drobnim peskom in zglajenim površjem (2367), plast 3. T. 2: 6.
33. Spodnji del posode iz sivorjavo žgane peskovite glin (2368), plast 3. T. 2: 11.
34. Ustje lonca iz črno-rjavo žgane glin, pomešane z drobnim peskom, rob je okrašen z izdolbenimi vrezi (2370), plast 3. T. 2: 1.
35. Ustje posode iz svetlo rjavo žgane glin, močno pomešane s peskom, rob je narezan z vbodi (2371), plast 3. T. 2: 2.

Profil C:

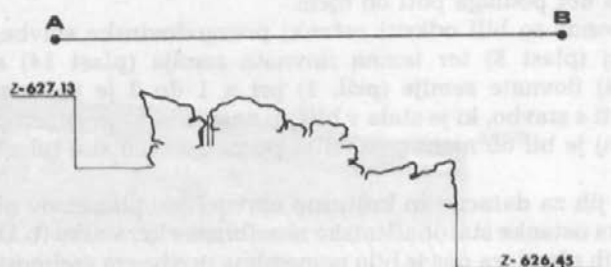
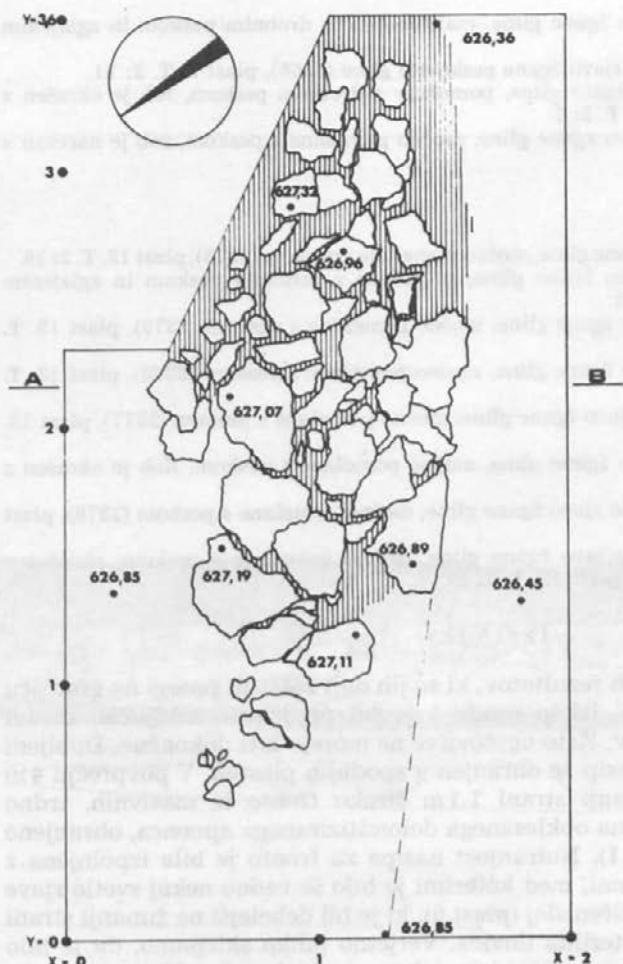
36. Del pekve iz rdečerjavo žgane glin, močno pomešane s peskom (2373), plast 13. T. 2: 18.
37. Zgornji del posode iz črno žgane glin, pomešane z drobnim peskom in zglajenim površjem (2374), plast 13. T. 2: 15.
38. Ustje skodele iz rjavo-črno žgane glin, močno pomešane s peskom (2375), plast 13. T. 2: 12.
39. Ustje posode iz rdečerjavo žgane glin, močno pomešane s peskom (2376), plast 13. T. 2: 13.
40. Del dna posode iz svetlo rjavo žgane glin, močno pomešane s peskom (2377), plast 13. T. 2: 16.
41. Ustje posode iz rdečerjavo žgane glin, močno pomešane s peskom. Rob je okrašen z vrezi (2378), plast 13. T. 2: 14.
42. Del masivne pekve iz svetlo rjavo žgane glin, močno pomešane s peskom (2379), plast 13. T. 2: 19.
43. Zgornji del lonca iz rdečerjavo žgane glin, močno pomešane s peskom, okrašen s plastičnim rebrom z vrezi (2380), plast 13. T. 2: 17.

Izsledki

In ob koncu nekaj strnjjenih rezultatov, ki so jih dali zaščitni posegi na gradišču Šmihel v letih 1983 in 1984. Izkop sonde 1 je bil predčasno zaključen zaradi premajhnih finančnih sredstev. Zato ugotovitve ne morejo biti dokončne. Dobljeni rezultati so pokazali, da je nasip še ohranjen v spodnjih plasteh. V povprečju 4 m širok nasip je imel na notranji strani 1,1 m široko fronto iz masivnih, trdno povezanih večjih blokov deloma obklesanega dolomitiziranega apnenca, ohranjeno v višini 0,25 do 0,30 m (**pril. 1**). Notranjost nasipa za fronto je bila izpolnjena z večjimi, pa tudi manjšimi kamni, med katerimi je bilo še vedno nekaj svetlo rjave zemlje. Postavljen je bil na peščen sloj (plast 6), ki je bil debelejši na zunanji strani nasipa. Pod njim je bila že sterilna ilovica. Verjetno lahko sklepamo, da je bilo podobno tudi na zunanji strani nasipa, kjer izkop ni segal pod peščeno plast. Za obstoj fronte na zunanji strani nasipa ni bilo več ohranjenih sledov. Ob notranji fronti je bilo na sterilni ilovnati podlagi več kamnov, ki so se ali podrli z nasipa ali bili nasipu za oporo, ali pa kot podlaga poti ob njem.

V skrajnem južnem delu sonde so bili odkriti ostanki prazgodovinske stavbe, kar potrjujeta ruševinski sloj (plast 8) ter temna ilovnata zemlja (plast 14) s keramiko. Temnejšo plast (14) ilovnate zemlje (**pril. 1**) pri x 1 do 2 je treba v zahodni polovici sonde povezati s stavbo, ki je stala v bližini nasipa in ki je verjetno mlajšega datuma kot nasip, saj je bil ob njeni postavitvi posnet peščen sloj (plast 6) v bližini nasipa.

Najdbe so bile skromne in jih za datacijo in kulturno opredelitev planumov ni moč uporabljati. V bistvu gre za ostanke starohalštatske naselbinske keramike (t. 1: 1-7). Rezultati analiz zemeljskih plasti, za nas je bila pomembna predvsem vsebnost fosfatov, ki so bili zastopani v večji meri (od 0,035 % do 0,041 %) le v plasti 14 (temni ilovnati plasti) in še v plasti 8 (ruševinska), potrjujejo, da gre tu za bivalno površino, kjer je bila človekova navzočnost pogostejša, medtem ko jih pri sami fortifikaciji ni, oziroma so bili zelo skromni.¹

**TLORIS IN PRESEK ZIDU
V SONDI A**

Sl. 6: Grad pri Šmihelu pod Nanosom. Sonda A.

Abb. 6: Grad bei Šmihel unter dem Nanos. Schnitt A.

Leta 1891 in 1892 je izkopal na gradišču Šmihel A. Müllner. Med več sondami je bila ena tudi v severozahodnem delu gradišča, kjer je prekopal del nasipa v dolžini 14 m in širini 7 m do globine 9 m. Tu je odkril obzidje iz kamnitega suho zidanega zidu in zemljenega nasipa.² Iz bolj skopega zapisa o terenskih delih je razvidno, da je bila ta sonda izkopana najmanj kakšnih 10 do 15 m severozahodno od naše sonde 1. Danes je to področje zravnano do žive skale in revizija podatkov o globini 9 m ne bo več mogoča. Tudi pri naši sondi so bili odneseni vrhnji sloji, tega, v kolikšni debelini, ne vemo. Po ohranjenem nasipu, ki se nadaljuje proti vzhodu, pa lahko sklepamo, da niso presegli 2 m. V tem odnesenem sloju je bila po vsej verjetnosti lahko tudi prva vrhnja plast, po Müllnerju debela okoli 1,5 m. Nato navaja še dve plasti zemlje, pomešane s kamenjem, ki se med seboj nekoliko razlikujeta in sta debeli okoli 3 m. Pri našem nasipu bi temu sloju ustrezala plast 3, ki pa je bila veliko tanjša in tudi, če bi bila odkopana do konca, ne bi mogla doseči te globine. Prvi trije sloji so bili brez najdb, v četrtem, ki jim je sledil na globini okoli 5 m v debelini 1 do 2 m, pa so bile bogate najdbe z obilico žganine. Tega sloja, ki je po vsej verjetnosti segal pod nasip, vsaj po opisu sodeč, pri našem nasipu nismo odkrili, ker izkop ni segal pod nasip. Izkop naše sonde ni pokazal take debeline slojev, kakršno navaja Müllner pri svojem izkopu. V bistvu pa se plastovitost nasipa v grobem ujema z njegovimi opisi, ki sicer ne omenjajo kakih notranjih in zunanjih front nasipa, pa tudi ne slojev peska in proda. Ker naša sonda ni bila izkopana do konca temeljev nasipa, lahko pod njimi še pričakujemo kulturno plast, ki jo omenja Müllner. S tem bi se potrdila njegova hipoteza, da je bila prvotna naselbina na Šmihelu brez nasipa in potemtakem neutrjena.³

Sonda 2 na zahodnem pobočju Kaculja nam zaradi svoje fragmentarnosti ni dala snovi za dokončno opredelitev. Odkriti profil nam je izpričal, da na tem mestu ni bilo nasipa, čeprav bi ga po konfiguraciji zemljišča bilo pričakovati. Pač pa imamo tu ostanke prazgodovinske stavbe, ki je stala že na obrobju naselbine. Del stavbe je bil odnesen z buldožerjem, del je bil razviden iz razkritega in očiščenega profila, del pa se je še nahajal v neodkopani površini. Posamezne plasti odkritega profila kažejo na dve časovno različni fazi gradnje (gl. **pril. 2** z razlago plasti), močni ostanki žganine med plastjo 6 in 7 pa to potrjujejo. K najstarejši fazi soditā plast 7 in 8 z jamo za kol. Bržkone spada k najstarejši fazi tudi plast 3, ki je bila kasneje, ob mlajši fazi, le delno uničena, v severovzhodnem delu pa je ostala nedotaknjena, ker se ni več širila v to smer. S tem bi bil pojasnjen tudi ostanek plasti 3 nad mlajšo fazo, ki je tja zašel ob njeni gradnji.

Druga, časovno mlajša faza, ki jo predstavlja tudi najmočnejša plast 6, je od starejše faze v jugozahodnem delu dobro razmejena s pasovi žganine ($\times 5$ do $6,2$). V okviru te faze sta zaznavni dve gradbeni fazi ali vsaj določeni posegi, ki so se dogajali v jugozahodnem delu stavbe (faza II a = plast 6 in 5; faza II b = plast 6 in 4). Peščen sloj nad plastjo 6 je zašel iz spodnjega dela pl. 7 ob izravnavi tal. Datacija ene in druge faze pa zaradi atipičnih oblik in skromnosti keramike ni izvedljiva (**t. 1: 8–14**).

V odkritih profilih od A do D v skupni dolžini 38,60 m gre za štiri komplekse (**pril. 3–4**). V sondi A so bili ostanki nasipa (**sl. 6**). V profilih A 1, A 2 in delu profila B moremo najbrž videti skromne ostanke stavbe; manj je verjetno, da bi spadali še k nasipu. Tretji sklop je zajel južni del profila B s suhim zidom iz masivnih apnenčastih blokov na meji profila C in severna polovica profila C (**pril. 4**). Čemu je služil zid, je težje pojasniti, ker je bil odkrit samo na dolžini 1 m. Zunanja konfiguracija zemljišča kaže, da se je nadaljeval proti severovzhodu, torej prečno na zunanji nasip. Stika z njim pa ni, ker ga je na tem mestu uničila cesta. Vkop z

ilovnato zemljo na njegovi severni strani ter peščenimi vložki vmes pa kaže na zemljen nasip ob njem. Keramične najdbe so bile skromne. Na južni strani tega v višino 1 m ohranjenega suhega zidu je bil v dolžini 4,5 m ves predel tesno povezan z zidom in njegovim nastankom, saj je bila ob njem posneta vsa zemlja s primarnim humusom do prepelega sloja kamna in zemlje, le kak meter ob zidu je bila nanasena ilovnata zemlja.

Četrti kompleks pa je bil v južni polovici profila C in D, kjer so bili ostanki stavbe z nanaseno ilovnato podlago in ruševinska plast (**pril. 4**) in na južnem robu dva vkopa za kole.

Zaščitni posegi na gradišču Šmihel, katerih namen je bil predvsem ugotoviti, kaj je ostalo od zbuldožiranega nasipa ter dokumentirati razkrite profile, kar bo v orientaciji kasnejšim raziskovanjem naselbine, je bil dosežen. Seveda pa pri tem zaradi omejenih posegov niso bili doseženi taki rezultati, ki bi nam dovoljevali dokončne zaključke in primerjave z dognanji na naših, po številu sicer še redkih raziskanih naselbinah. Predvsem velja to za konstrukcijo obrambnega nasipa v sondi 1, ki z dobro ohranjeno notranjo fronto suhega zidu in kamnitega nasutja v sredi kaže na podobnost gradnje obzidja v Stični⁴ in obzidja faze IV na Libni.⁵

¹ Sedimentološke in geo-kemične analize plasti na gradišču Šmihel sta avtorja mag. J. Kogovšek in dr. A. Kranjc obširneje obdelala v dveh elaboratih (l. 1984 in 1985), ki ju hrani knjižnica IZRK ZRC SAZU v Postojni in za kar se jima na tem mestu lepo zahvaljujem.

² A. Müllner, *Argo* 1, 1892, 41 ss, t. 4: 1 a, 65 ss, t. 5: 2.

³ A. Müllner, *ib.*, 87.

⁴ S. Gabrovec, *Materijali* 22 (1986) 37 ss.

⁵ M. Guštin, *Libna*, Pos. muz. Brežice 3 (1976) 16.

GRAD BEI ŠMIEHEL UNTER DEM NANOS RESULTATE DER SCHUTZGRABUNGEN

Zusammenfassung

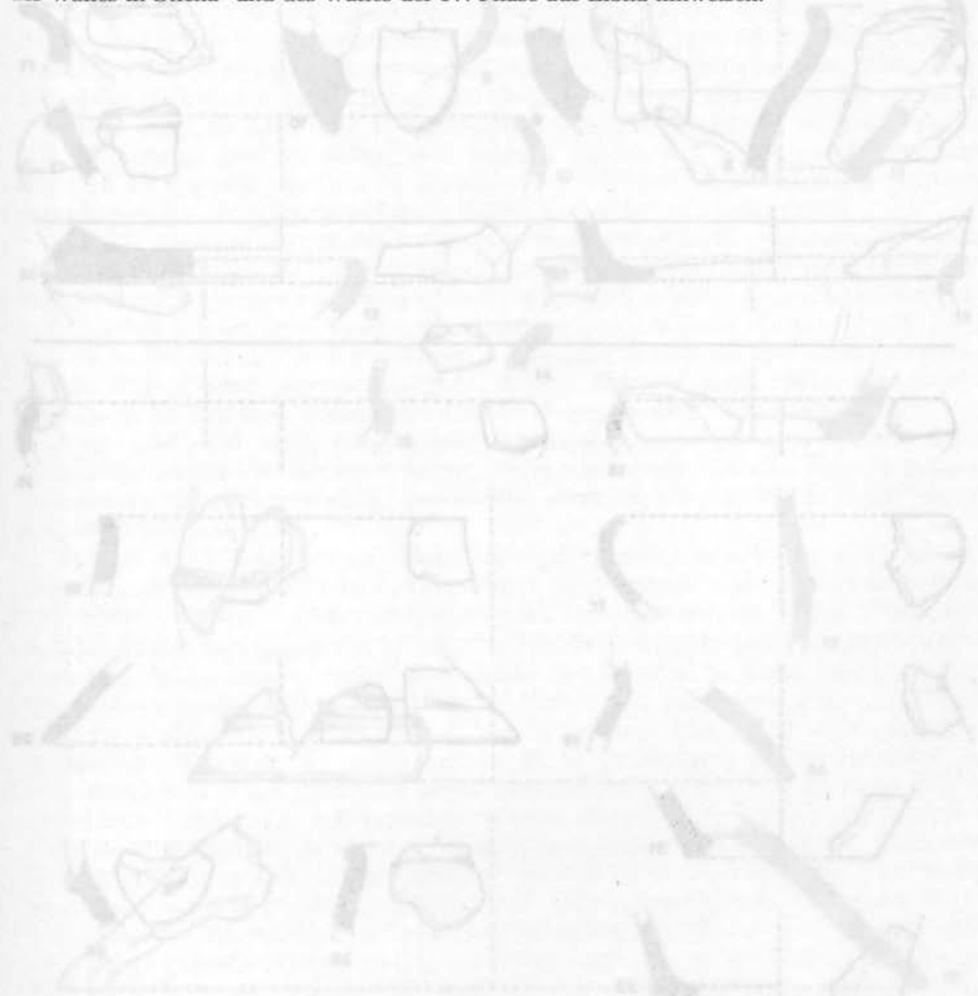
Die Autorin berichtet über die Schutzgrabungen auf dem Ringwall Grad bei Šmihel unter dem Nanos (im J. 1983 und 1984), wo bei der Verbreiterung der Straßen und Einebnung des Geländes die Wälle und Kulturschichten beschädigt wurden (**Abb. 2-4**). Im Schnitt 1 waren noch Reste des 4 m breiten Walles, der an der Innenseite eine 1,1 m breite Front aus fest gebundenen Steinblöcken hatte (**Beil. 1**). Das Wallinnere bestand aus kleineren Steinen und teilweise war dazwischen noch Erde. Im äußersten Südteil des Schnittes wurden Reste eines vorgeschichtlichen Gebäudes entdeckt, wo eine größere Zahl von Keramik vorhanden war (**Taf. 1: 1-6**), während es im Wall nur sehr wenig davon gab. Durchgeführt wurden auch Analysen der Erdschichten. Für uns war von Bedeutung der Gehalt an Phosphaten, was die größere Anwesenheit des Menschen im Südteil des Schnittes bezeugt, wo es sich um Gebäudereste handelt; im Wall selbst war er sehr gering.¹

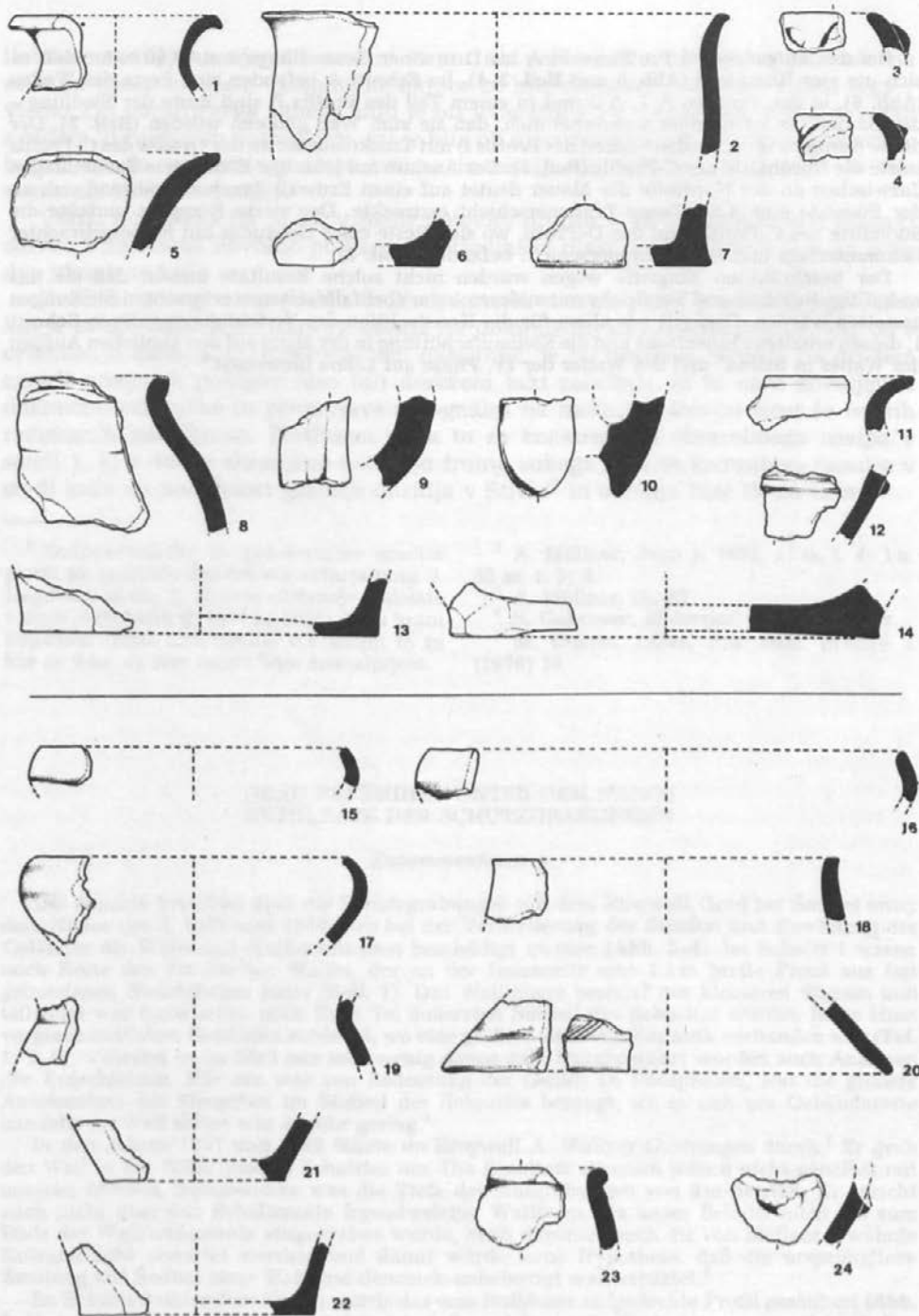
In den Jahren 1891 und 1892 führte im Ringwall A. Müllner Grabungen durch.² Er grub den Wall in der Nähe unseres Schnittes um. Die Resultate stimmen jedoch nicht gänzlich mit unseren überein, insbesondere was die Tiefe der Ausgrabungen von 9 m betrifft. Er spricht auch nicht über das Erhaltensein irgendwelcher Wallfront. Da unser Schnitt nicht bis zum Ende der Wallfundamente ausgegraben wurde, kann darunter noch die von Müllner erwähnte Kulturschicht erwartet werden, und damit würde seine Hypothese, daß die ursprüngliche Siedlung auf Šmihel ohne Wall und demnach unbefestigt war, erhärtet.³

Im Schnitt 2 unter dem Kaculj wurde das vom Bulldozer aufgedeckte Profil gesäubert (**Abb. 3-4**), aus dessen Schichten zu ersehen ist, daß es sich um die Reste eines vorgeschichtlichen Gebäudes zweier Bauphasen handelt: einer älteren aus den Schichten 7, 8 und 3 und einer jüngeren aus Schicht 6 (**Beil. 2**). Die Keramik (**Taf. 1: 8-14**) war infolge der atypischen Formen für die Datierung nicht geeignet.

Bei den aufgedeckten Profilen von A bis D in einer Gesamtlänge von 38,60 m handelt es sich um vier Komplexe (Abb. 5 und Beil. 3–4). Im Schnitt A befanden sich Reste des Walles (Abb. 6), in den Profilen A 1, A 2 und in einem Teil des Profils B sind Reste der Siedlung – der Bauten; es ist weniger wahrscheinlich, daß sie zum Wall gehören würden (Beil. 3). Der dritte Komplex umfaßte den Südtteil des Profils B mit Trockenmauer an der Grenze des C-Profiles sowie die Nordhälfte des C-Profiles (Beil. 3). Der Aushub mit lehmiger Erde sowie Sandeinlagen dazwischen an der Nordseite der Mauer deutet auf einen Erdwall daneben, während sich an der Südseite eine 4,5 m lange Trümmerschicht erstreckte. Der vierte Komplex umfaßte die Südhälfte des C-Profiles und das D-Profil, wo sich Reste eines Gebäudes mit herbeigebrachter Lehmunterlage und eine Trümmerschicht befanden (Beil. 4).

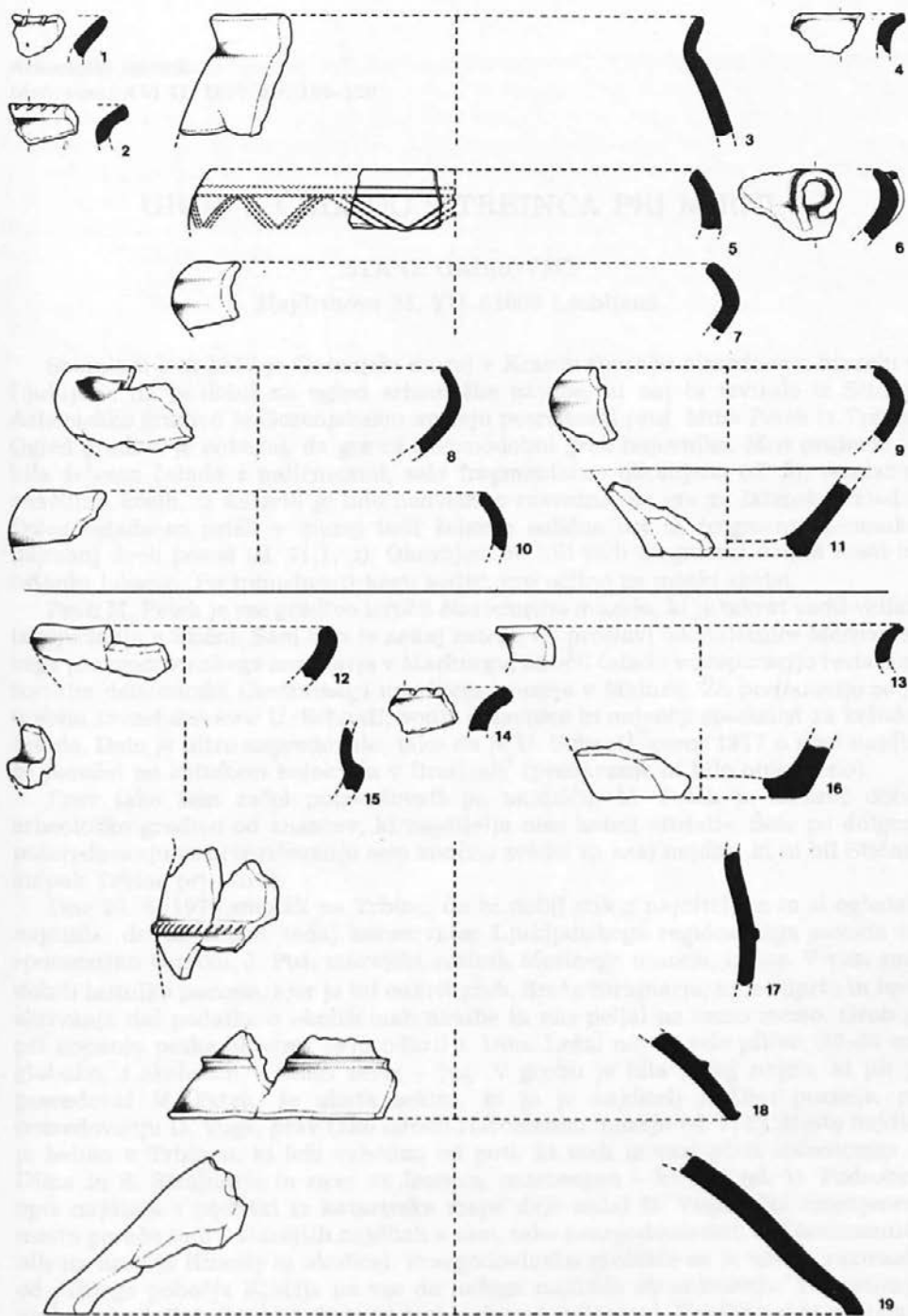
Der beschränkten Eingriffe wegen wurden nicht solche Resultate erzielt, daß sie uns endgültige Schlüsse und Vergleiche mit anderen, zwar ebenfalls seltenen erforschten Siedlungen gestatten würden. Dies gilt vor allem für die Konstruktion des Verteidigungswalls in Schnitt 1, dessen erhaltene Innenfront und die Steinaufschüttung in der Mitte auf den ähnlichen Ausbau des Walles in Stična⁴ und des Walles der IV. Phase auf Libna hinweisen.⁵

T. 1: Grad pri Šmihelu pod Nanosom. Najdbe iz sonde 1 (1-7) in 2 (8-14) ter profila A1 (15-24). Vse keramika. 1-24 = 1 : 4.

Taf. 1: Grad bei Šmihel unter dem Nanos. Funde aus den Schnitten 1 (1-7) und 2 (8-14) sowie des Profils A1 (15-24). Alles Keramik. 1-24 = 1 : 4.

T. 2: Grad pri Šmihelu pod Nanosom. Najdbe iz profilov B (1–11) in C (12–19). Vse keramika. 1–19 = 1 : 4.

Taf. 2: Grad bei Šmihel unter dem Nanos. Funde aus den Profilen B (1–11) und C (12–19). Alles Keramik. 1–19 = 1 : 4.